

Το πρόβλημα της συνείδησης στους Εγκεφαλικά Νεκρούς

Επιστήμες / Επιστήμη & Θρησκεία / Ιατρική - Βιολογία

Νικόλαος Στανίτσας, Νοσηλευτής - Μάστερ Θεολογίας

Το αίνιγμα της συνείδησης απασχολούσε τους ανθρώπους ανέκαθεν. Μια οριστική και πειστική απάντηση για το τι ακριβώς είναι η συνείδηση δεν έχει δοθεί μέχρι σήμερα.

Πριν από 2.500 χρόνια, ο μεγάλος φιλόσοφος Δημόκριτος είχε ασχοληθεί με τη

σχέση ανάμεσα στις αισθητηριακές εντυπώσεις και τον τρόπο που το λογικό μας τις αντιλαμβάνεται. Οι περισσότεροι νευροφυσιολόγοι υιοθετούν την άποψη ότι η συνείδηση και όλα τα ανθρώπινα συναισθήματα προέρχονται από βιοχημικές αντιδράσεις στον εγκέφαλο. Είναι όμως δύσκολο να αποδείξει κανείς εμπειρικά την ορθότητα της θεωρίας και να αναγνωρίσει τους συγκεκριμένους νευρικούς ερεθισμούς που αντιστοιχούν σε συνείδηση.

Στο περιοδικό «ΘΕΟΔΡΟΜΙΑ»¹⁷³ δημοσιεύτηκε άρθρο των καθηγητών κ. Καρακατσάνη και κ. Τσανάκα με τίτλο «Κριτική στην έννοια του Εγκεφαλικού Θανάτου», μεταξύ άλλων για το θέμα της συνείδησης στους εγκεφαλικά νεκρούς αναφέρουν τα εξής:

«...θεωρείται ότι οι εγκεφαλικά νεκροί ασθενείς πάσχουν από μη αναστρέψιμη απώλεια της συνείδησης, η οποία αποτελείται, σύμφωνα με τους Plum και Posner, από την εγρήγορση και το περιεχόμενο της συνείδησης. Το περιεχόμενο της συνείδησης περιλαμβάνει τις γνωστικές και συναισθηματικές διανοητικές λειτουργίες και οτιδήποτε εμπεριέχεται στην εγρήγορση της στιγμής, όπως επίσης και το προσχηματισμένο περιεχόμενο της συνείδησης (το περιεχόμενο της συνείδησης το οποίο προϋπήρχε του επεισοδίου το οποίο προκάλεσε την εγκεφαλική βλάβη. Σ' αυτό το περιεχόμενο περιλαμβάνονται οι προσωπικές αυτοσυνείδητες εμπειρίες, οι σκέψεις, η αποκτηθείσα γνώση, ο σχεδιασμός και οι μελλοντικές επιδιώξεις, οι αποφάσεις, οι προσωπικές προτιμήσεις, αισθήματα κλπ.).

Οι πλείστοι ερευνητές θεωρούν ότι στους εγκεφαλικά νεκρούς ασθενείς έχει απολεσθεί κάθε μορφή συνείδησης, διότι όλα τα τμήματα του εγκεφάλου, τα οποία θεωρούνται ως η ανατομική θέση της συνείδησης, έχουν καταστραφεί. Οπωσδήποτε, άλλοι θεωρούν ότι δεν ήταν δυνατόν να αποκλεισθεί ότι οι ασθενείς οι οποίοι βρίσκονταν σε βαθύ κώμα και πληρούσαν όλα τα κριτήρια του θανάτου του εγκεφαλικού στελέχους – με κατεστραμμένο εγκεφαλικό στέλεχος αλλά διατηρημένα εγκεφαλικά ημισφαίρια – ίσως ήταν ικανοί να σκεφθούν, να αισθανθούν κ.ο.κ. Η αδυναμία πρόσληψης ερεθισμάτων και απόκρισης σ' αυτά είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των εγκεφαλικά νεκρών ασθενών που ευρίσκονται σε βαθύ απνοϊκό κώμα.

Απ' όλους θεωρείται ότι στους εγκεφαλικά νεκρούς ασθενείς η «αδρή συνείδηση», δηλαδή η εγρήγορση η ικανότητα για συνείδηση, της οποίας η ανατομική θέση είναι στο ανώτερο εγκεφαλικό στέλεχος και στις διεγκεφαλικές περιοχές μέσω των οποίων επιτυγχάνεται γενική ενεργοποίηση του εγκεφάλου, έχει χαθεί.

Όσο αφορά την απώλεια του περιεχομένου της συνείδησης στους εγκεφαλικά νεκρούς ασθενείς, επί του παρόντος δεν υπάρχουν ιατρικά ή άλλα κριτήρια για τη διάγνωση αυτής της απώλειας, δεδομένου ότι η συνείδηση είναι από τη φύση της

υποκειμενική εμπειρία. Περαιτέρω, στους εγκεφαλικά νεκρούς ασθενείς είναι αδύνατον να επισκοπηθεί το προσχηματισμένο περιεχόμενο της συνείδησης. Εάν η επισκόπηση του διανοητικού περιεχομένου ή του περιεχομένου της συνείδησης δεν είναι εφικτή όταν η εγρήγορση είναι ελαττωμένη, είναι ακόμα περισσότερο δύσκολο - πραγματικά αδύνατο - να επισκοπηθεί το περιεχόμενο της συνείδησης στις περιπτώσεις του βαθέως κώματος. Τοιουτοτρόπως, ακόμα και στην περίπτωση που έχει χαθεί η εγρήγορση, το προσχηματισμένο περιεχόμενο της συνείδησης είναι δυνατόν να ευρίσκεται άθικτο στα εγκεφαλικά ημισφαίρια - τουλάχιστον στις περιπτώσεις του εγκεφαλικού θανάτου - όπου υπάρχει πραγματική ηλεκτρική εγκεφαλική δραστηριότητα - αλλ' είναι αδύνατον να επισκοπηθεί αμέσως.

Επιπροσθέτως η μη αναστρέψιμη απώλεια της συνείδησης είναι πολύ δύσκολο να διαγνωστεί σε ασθενείς οι οποίοι βρίσκονται σε μόνιμη φυτική κατάσταση. Λίγοι ασθενείς ευρισκόμενοι σε μόνιμη φυτική κατάσταση έχουν ανακτήσει συνείδηση μετά μακρά χρονικά διαστήματα, ενώ το προσχηματισμένο περιεχόμενο της συνείδησής τους δεν έχει χαθεί. Όπως είναι γνωστό, και στις δύο καταστάσεις, θεωρείται ότι το περιεχόμενο της συνείδησης έχει χαθεί ανεπανόρθωτα. Περαιτέρω, υπάρχουν περιορισμοί στην κλινική εκτίμηση του περιεχομένου της συνείδησης και του ενδιάθετου λόγου, οι οποίοι αλληλοσυνδέονται με την αυτοσυνειδησία του ανθρώπου.

Ο θάνατος τους ανθρώπου, σύμφωνα με τον C. Pallis, ορίζεται ως η μη αναστρέψιμη απώλεια της ικανότητας για συνείδηση σε συνδυασμό με την μη αναστρέψιμη απώλεια της ικανότητας για αυτόματη αναπνοή. Ο ορισμός του θανάτου από τον Pallis έχει υποστεί σφοδρή κριτική από πολλούς ερευνητές, ότι είναι υπερβολικά περιορισμένος από νευροανατομική θεώρηση και ασαφής από φυσιολογική σκοπιά και ότι μολονότι από άποψη σύλληψης σχετίζεται με την καθολική θεώρηση του θανάτου του σώματος, ο ορισμός αυτός βασίζεται στη συνείδηση. Επιπροσθέτως ο Pallis εξετάζει μόνο τη μία συνιστώσα της συνείδησης, την εγρήγορση ή την «ικανότητα για συνείδηση», για να χρησιμοποιούμε με τον δικό του όρο .

Τα προαναφερθέντα δεδομένα δείχνουν ότι η μόνιμη απώλεια του περιεχομένου της συνείδησης δεν είναι δυνατόν να ελεγχθεί με οποιαδήποτε ιατρική δοκιμασία και έτσι η διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου στους ανθρώπους βασίζεται σε μια αναπόδεικτη υπόθεση και στις δύο περιπτώσεις: όταν ως κριτήριο του θανάτου χρησιμοποιείται η απώλεια των λειτουργιών ολόκληρου του εγκεφάλου ή όταν η απώλεια αυτή αφορά μόνο τις λειτουργίες του εγκεφαλικού στελέχους.»

Επίσης πολύ διαφωτιστικά είναι τα όσα λέει ο καθηγητής Καρακατσάνης στο

βιβλίο του «Εγκεφαλικός Θάνατος και Μεταμοσχεύσεις Οργάνων»¹⁷⁴. Υποστηρίζει ότι για ορισμένους ερευνητές η φαινόμενη μόνιμη απώλεια της συνείδησης έχει ταυτιστεί με την απώλεια ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ανθρώπινης προσωπικότητας και κατ'έπекταση με την έννοια του θανάτου. Σύμφωνα με τους εισηγητές του κριτηρίου αυτού ο ορισμός του θανάτου θα πρέπει να αντανακλά τον θάνατο του ανθρώπου ως προσώπου μάλλον παρά τον θάνατο του ανθρώπου ως οργανισμού. Με αυτό το σκεπτικό - υποστηρίζουν - η προσέγγιση του θανάτου με βάση την απώλεια των «υψηλότερων διανοητικών λειτουργιών» είναι ορθή, ακριβώς διότι αναζητείται ότι είναι αποκλειστικά σχετικό με τον θάνατο του προσώπου.

Επομένως η διατήρηση της δυνατότητας για συνείδηση είναι η κριτική λειτουργία του εγκεφάλου, η οποία έχει σχέση με την ζωή και τον θάνατο. Με βάση όμως το κριτήριο των υψηλότερων εγκεφαλικών λειτουργιών, ως κριτήριο θανάτου, θα πρέπει να θεωρούνται νεκροί: α) εκείνοι οι άνθρωποι, οι οποίοι εμφανίζουν μη αναστρέψιμη παύση της καρδιακής και αναπνευστικής λειτουργίας, β) εκείνοι, οι οποίοι πληρούν τα κριτήρια της αναστρέψιμης παύσης όλων των λειτουργιών ολόκληρου του εγκεφάλου στις οποίες περιλαμβάνονται και εκείνες του εγκεφαλικού στελέχους γ) οι ασθενείς οι οποίοι ευρίσκονται σε μόνιμη φυτική κατάσταση δ) τα ανεγκέφαλα νεογνά και ενδεχομένως, ε) όλοι οι βαριά ανοϊκοί, όπως π.χ. οι πάσχοντες από προχωρημένη μορφή της νόσου του Alzheimer.¹⁷⁵

Σημειώσεις

173 Καρακατσάνης Κ., Τσανάκας Ι., «Κριτική στην έννοια του Εγκεφαλικού Θανάτου», περιοδικό «ΘΕΟΔΡΟΜΙΑ», τεύχος 1, 2014

174 Κ. Καρακατσάνης «Εγκεφαλικός Θάνατος ιατρική και φιλοσοφική θεώρηση», Εκδόσεις Αγιοτόκος Καππαδοκία, Θεσσαλονίκη 2008, σελ.154-155

175 Κ. Καρακατσάνης, «Εγκεφαλικός Θάνατος ιατρική και φιλοσοφική θεώρηση», βλ. μν. εργ. σελ. 154-155

Παρατήρηση: η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ συνεχίζει την παρουσίαση με τη μορφή σειράς άρθρων της μελέτης “Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ”, του θεολόγου και νοσηλεύτη **Νικόλαου Στανίτσα**. Πρόκειται για αναθεωρημένης έκδοση του κειμένου που κατατέθηκε ως διπλωματική εργασία στη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με επιβλέποντες καθηγητές τους ΚΟΪΟ ΝΙΚΟΛΑΟ, ΦΑΝΑΡΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ και ΛΟΗ ΝΕΚΤΑΡΙΟ.

<http://bitly.com/1fDsFaE>